

УДК 336.14:338.2(477)

DOI: 10.60022/1-3SD

Віжуткін Артем Геннадійовичздобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Київський національний університет технологій та дизайну, Україна,**Vizhutkin Artem**

PhD student

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

ORCID: 0009-0005-1793-0516

СИСТЕМНІ ЗАХОДИ РЕГУЛЮВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ПОСИЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу бюджетної політики України як системного механізму управління державними фінансами, що впливає на макроекономічну стабільність і економічну безпеку. Дослідження акцентує на ролі бюджетних інструментів у забезпеченні стійкого соціально-економічного розвитку в умовах воєнного стану та зовнішніх викликів. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки ефективних механізмів бюджетного регулювання, що забезпечують баланс між короткостроковою стабілізацією та довгостроковим розвитком, зниженням залежності від зовнішнього фінансування та модернізацією фінансових процесів. Метою статті є комплексний аналіз бюджетної політики України за 2019–2023 роки, визначення її ключових інструментів, оцінка їхньої ефективності в умовах економічної турбулентності та розробка рекомендацій щодо посилення фіскального самоуправління. У дослідженні використано офіційні дані Міністерства фінансів України та Кабінету Міністрів України щодо показників державного бюджету за 2019–2023 роки, зокрема доходів, витрат, дефіциту, військових і соціальних видатків, а також державного боргу. Застосовано методи порівняльного аналізу для оцінки динаміки бюджетних показників, системного аналізу для визначення взаємозв'язків між бюджетною, податковою та грошово-кредитною політикою, а також метод програмно-цільового підходу для оцінки ефективності витрат. Дослідження включає аналіз нормативно-правової бази бюджетного процесу та статистичних даних, представлених у таблицях і рисунках, що ілюструють структуру бюджетних відносин і їх вплив на економічну безпеку. Стаття підкреслює необхідність переходу до програмно-цільового методу бюджетування, що підвищує прозорість і підзвітність, а також розробки індикаторів бюджетної безпеки для протидії зовнішнім загрозам. Результати дослідження вказують на ключову роль узгодженості експансивної та рестриктивної політики з монетарними механізмами для уникнення інфляційного перегріву чи економічної кризи, що є особливо актуальним для сучасної України в умовах воєнного стану.

Ключові слова: бюджетна політика, економічна безпека, державне регулювання, фіскальні інструменти, бюджетний механізм, стратегічне планування.

SYSTEMIC MEASURES FOR REGULATING BUDGETARY POLICY TO STRENGTHEN THE ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Abstract. The article is devoted to the analysis of the budget policy of Ukraine as a systemic mechanism for managing public finances, which affects macroeconomic stability and economic security. The study focuses on the role of budget instruments in ensuring sustainable socio-economic development in conditions of martial law and external challenges. The relevance of the study is due to the need to develop effective budget regulation mechanisms that ensure a balance between short-term stabilization and long-term development, reducing dependence on external financing and modernizing financial processes. The purpose of the article is a comprehensive analysis of the budget policy of Ukraine for 2019–2023, identifying its key instruments, assessing their effectiveness in conditions of economic turbulence and developing recommendations for strengthening fiscal self-government. The study uses official data from the Ministry of Finance of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine on the indicators of the state budget for 2019–2023, in particular, revenues, expenditures, deficit, military and social expenditures, as well as public debt. The methods of comparative analysis were used to assess the dynamics of budget indicators, system analysis to determine the relationships between budget, tax and monetary policy, as well as the method of the program-target approach to assess the effectiveness of spending. The study includes an analysis of the regulatory framework of the budget process and statistical data presented in tables and figures that illustrate the structure of budget relations and their impact on economic security. The article emphasizes the need to transition to a program-target budgeting method that

increases transparency and accountability, as well as the development of budget security indicators to counter external threats. The results of the study indicate the key role of the consistency of expansive and restrictive policies with monetary mechanisms to avoid inflationary overheating or economic crisis, which is especially relevant for modern Ukraine under martial law.

Keywords: *budget policy, economic security, state regulation, fiscal instruments, budget mechanism, strategic planning.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах економічної нестабільності, зростаючого дефіциту державного бюджету, зовнішніх викликів, пов'язаних із воєнними діями та глобальними геополітичними трансформаціями, проблема забезпечення економічної безпеки України постає як стратегічний пріоритет державного управління. Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю переосмислення функцій і механізмів державної бюджетної політики, зокрема в площині її системного впливу на економічну безпеку. Адже саме від якості бюджетного планування, прозорості виконання та ефективності контролю за використанням бюджетних коштів залежить не лише фінансова стійкість держави, а й її спроможність протистояти зовнішнім шокам, підтримувати інституційну спроможність і стимулювати сталий розвиток. В цьому контексті визначення системних заходів регулювання бюджетної політики як елемента загальної стратегії забезпечення економічної безпеки України є вкрай актуальним і потребує поглибленого наукового аналізу та обґрунтованих практичних рекомендацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так, зокрема, у джерелах Канєвої Т. В. та Галабурди А. економічна політика держави визначається як цілеспрямована система управлінських заходів у сфері регулювання економіки, що забезпечує контроль і вплив на економічні процеси відповідно до задекларованих цілей і державних інтересів [1]. У цьому контексті бюджетна політика виступає не лише як функціональний підрозділ загальної економічної політики, а як її фінансова основа, що дозволяє забезпечувати розподіл і перерозподіл валових національних ресурсів з метою стимулювання зростання, подолання кризових явищ та формування соціально-економічної стійкості.

Серед вітчизняних дослідників проблематики бюджетної політики слід виділити наукові напрацювання Крутько М. А. [2], Гончар Г. П. [3], Чугонов І. Я. [4], Захожай К. В. [5], які у своїх працях акцентують увагу на структурних диспропорціях української бюджетної системи, проблемах дефіциту бюджету, неефективності міжбюджетних трансфертів, а також на важливості стратегічного планування як складової посилення економічної безпеки держави. На особливу увагу заслуговують праці Нікітішина А. О. та Чугонов І. Я., які досліджували проблеми податкової наповненості бюджету та взаємозв'язок між податковою й бюджетною політиками [6].

Крім того, наукові публікації Селівестрова Л., Адаменко І. [7], а також дослідження таких авторів, як Канєва Т. В. [8] та Макогон В. Д. [9], значною мірою збагачують методологічну основу аналізу сучасної бюджетної політики України. Їхні праці охоплюють питання бюджетної децентралізації, управління державним боргом, фіскальної відповідальності, ефективності використання бюджетних коштів у контексті цільового фінансування. Саме на цьому ґрунтується актуальність подальшого аналізу сучасного стану та перспектив впровадження системних заходів бюджетного регулювання в Україні.

Водночас у сучасних дослідженнях посилюється увага до екологічної складової економічної політики та сталого розвитку. Зокрема, у працях О. В. Васильцової обґрунтовано концепцію екологічної капіталізації підприємств, яка передбачає інтеграцію екологічних факторів у систему управління та формування вартості бізнесу [10]. Такий підхід є релевантним у контексті забезпечення економічної безпеки держави, оскільки врахування екологічних чинників у бюджетній політиці сприяє довгостроковій фінансовій стабільності та сталому розвитку.

Саме на цьому ґрунтується актуальність подальшого аналізу сучасного стану та перспектив впровадження системних заходів бюджетного регулювання в Україні.

Метою статті є обґрунтування необхідності та напрямів впровадження системних заходів регулювання бюджетної політики, спрямованих на зміцнення економічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Бюджетна політика сучасної держави розглядається як цілеспрямована діяльність органів публічної влади, спрямована на формування пріоритетних завдань у сфері управління фінансами, визначення кількісних та якісних параметрів доходної і видаткової частин бюджету, а також раціональне управління державним боргом у відповідності до стратегічних цілей економічного розвитку та безпеки. В основі цієї політики лежить нормативно-правова база, яка встановлює правила та процедури бюджетного процесу, визначає організаційну модель бюджетної системи та забезпечує реалізацію заходів бюджетного регулювання в межах відповідних фінансових циклів.

У контексті українських реалій, особливого значення набуває системний підхід до організації бюджетної політики, який передбачає не лише пошук нових джерел формування державних доходів,

а й підвищення ефективності витрачання публічних ресурсів. Зокрема, такі напрями, як зміцнення дохідної бази за рахунок модернізації податкової системи, мінімізація бюджетного дефіциту та зниження боргового навантаження, мають розглядатися як ключові інструменти зменшення макроекономічної вразливості держави. Ефективність реалізації бюджетної політики визначається результативністю дій виконавчих органів у вказаних напрямках, що вимагає гнучких механізмів прогнозування, планування та аудиту бюджетних потоків (рис. 1).

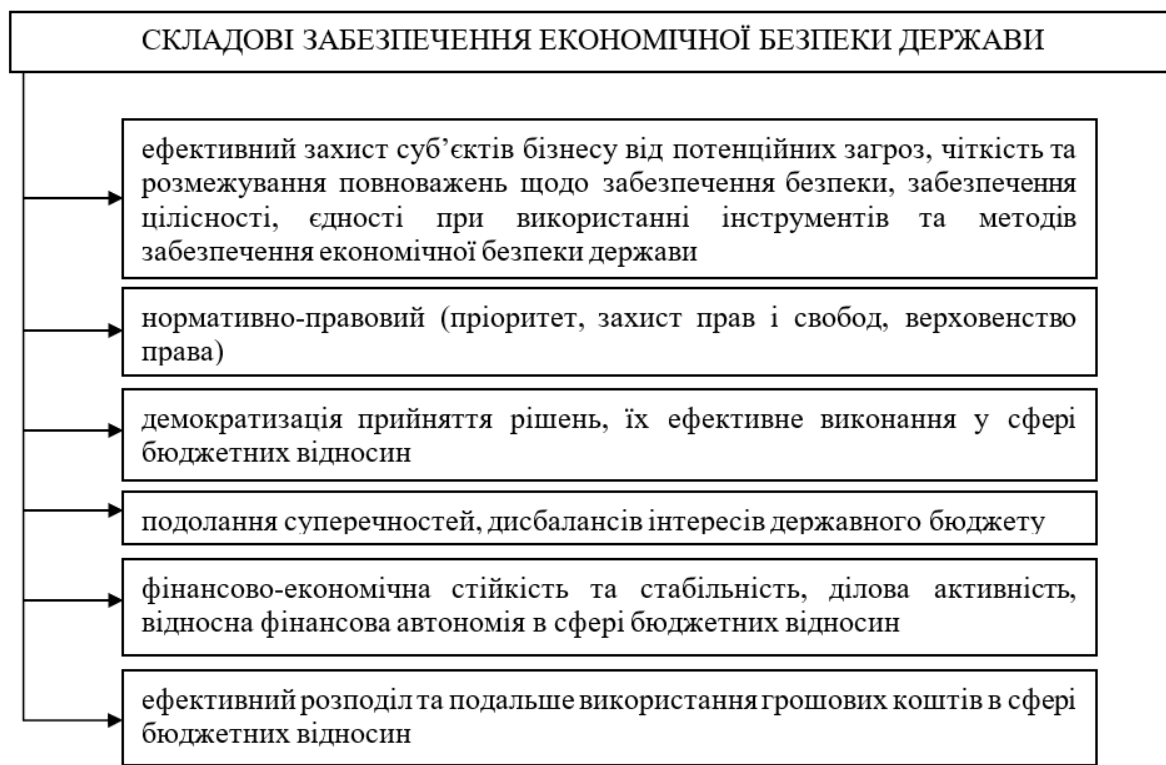

Рис. 1. Провідні компоненти забезпечення економічної безпеки України через оптимізацію бюджетних відносин
Джерело: сформовано автором

У цьому контексті основними інструментами реалізації державної бюджетної політики є податки, державні витрати, запозичення, державні закупівлі та трансферти, що в комплексі формують фінансовий арсенал впливу на економічну динаміку. Перехід до програмно-цільового методу формування бюджетів усіх рівнів, що станом на 2023 рік імплементується і в Україні, передбачає ув'язку кожного елементу видаткової частини бюджету із конкретними стратегічними результатами, що дозволяє підвищити прозорість використання ресурсів та підзвітність відповідальних за реалізацію державної політики відомств (табл. 1).

Таблиця 1

Ключові показники та складові Державного бюджету України за період 2019-2022 років

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Доходи, млрд грн	1 008,4	1 093,7	1 092,1	1 491,0
Видатки, млрд грн	1 093,2	1 288,3	1 328,0	2 402,1
Дефіцит, млрд грн	84,8	217,1	197,9	911,1
Державний борг, млрд грн	1 998,3	2 386,8	2 564,9	4 033,8
Податкові надходження, млрд грн	848,3	854,0	1 014,3	1 202,0
Неподаткові надходження, млрд грн	160,1	239,7	77,8	289,0
Гранти, млрд грн	—	—	—	473,9
Видатки на оборону, млрд грн	102,5	136,6	267,0	1 141,0
Видатки на соціальний захист, млрд грн	324,3	351,8	468,0	1 000,0
Видатки на охорону здоров'я, млрд грн	113,3	113,3	159,0	176,0
Видатки на освіту, млрд грн	126,0	136,4	139,0	170,0
Видатки на обслуговування боргу, млрд грн	119,2	145,2	160,0	180,0
Видатки на економічну діяльність, млрд грн	100,0	120,0	130,0	150,0
Видатки на державне управління, млрд грн	90,0	95,0	100,0	110,0

Продовження таблиці 1

Видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу, млрд грн	80,0	85,0	90,0	100,0
Видатки на житлово-комунальне господарство, млрд грн	20,0	25,0	30,0	35,0
Видатки на культуру та мистецтво, млрд грн	10,0	12,0	14,0	16,0
Видатки на фізичну культуру і спорт, млрд грн	5,0	6,0	7,0	8,0
Видатки на охорону навколишнього природного середовища, млрд грн	3,0	4,0	5,0	6,0
Видатки на міжбюджетні трансферти, млрд грн	200,0	220,0	240,0	260,0

Джерело: складено автором на основі [11]

Державний бюджет України за 2019–2022 роки відображає економічні виклики, спричинені війною, пандемією та зовнішніми факторами. У 2019 році бюджет був відносно стабільним, з державним боргом на рівні 49% ВВП. З 2022 року, після початку повномасштабного вторгнення, військові витрати різко зросли. Водночас тісний взаємозв'язок бюджетної політики з податковою, соціальною та грошово-кредитною політикою формує інтегрований підхід до управління публічними фінансами, де кожен інструмент має бути скоординованим у межах єдиної системної парадигми. Податки залишаються пріоритетним джерелом стабільного поповнення державного бюджету, і саме через реформування фіскальної політики можливо не лише розширити податкову базу, а й знизити податковий тиск, дотримуючись балансу між стимулюванням підприємницької активності та забезпеченням стабільних надходжень до бюджету. Короткострокове зниження ставок оподаткування без належної компенсації в межах податкової бази здатне призвести до негативних макроекономічних наслідків, таких як зростання бюджетного дефіциту, інфляційний тиск або відтік інвестицій, що відповідає логіці кривої Лаффера, яка демонструє взаємозалежність між розміром податкових ставок та загальними доходами бюджету. Такий взаємозв'язок між доходами й витратами бюджету вимагає постійного моніторингу, гнучкого регулювання та корекції бюджетної політики з урахуванням поточних економічних тенденцій та форс-мажорних обставин, що особливо актуально для України в умовах воєнного стану.

Отже, бюджетна політика виступає не просто набором технічних інструментів перерозподілу ресурсів, а складним системним механізмом, що здатен впливати на макроекономічну стабільність, регулювати циклічні коливання, стимулювати сукупний попит та інвестиційну активність. У цьому контексті важливо розрізняти два основних підходи до її реалізації: експансивний та рестриктивний: перший передбачає збільшення витрат і зниження податків для стимулювання економічного зростання, а другий через скорочення витрат і підвищення податків з метою стримування інфляції та стабілізації економічного середовища. Проте ці інструменти можуть бути ефективними лише за умови узгодженості з грошово-кредитною політикою. Адже застосування експансивної бюджетної політики без відповідних монетарних обмежень може призвести до інфляційного перегріву, а надмірно рестриктивна бюджетна політика в поєднанні з жорсткою монетарною політикою може поглибити економічну кризу (табл. 2).

Таблиця 2

Ключові аспекти бюджетної політики та їх значення для економічної безпеки і стабільності України

Аспект бюджетної політики	Інструменти	Цілі	Виклики	Особливості в контексті України
Експансивна бюджетна політика	Збільшення держвидатків, зниження податків	Стимулювання економічного зростання, сукупного попиту	Ризик інфляційного перегріву без узгодження з монетарною політикою	Необхідність підтримки інвестиційного клімату в умовах економічної турбулентності
Рестриктивна бюджетна політика	Скорочення держвидатків, підвищення податків	Стимулювання інфляції, стабілізація економіки	Поглиблення економічної кризи при надмірній жорсткості	Балансування між стабілізацією та уникненням рецесії
Автоматичний стабілізатор	Адаптивний перерозподіл ресурсів між секторами	Амортизація економічних коливань	Залежність від структури доходів і видатків	Потреба в збалансованому податковому навантаженні та надійних джерелах фінансування
Структурна бюджетна політика	Цільове фінансування інфраструктури, інновацій, людського капіталу	Стимулювання довгострокового розвитку, інноваційних галузей	Недостатня інституційна основа, зовнішня залежність	Фокус на ліквідацію регіональної депресивності та зміцнення економічного суверенітету

Продовження таблиці 2

Фіскальне самоуправління	Програмне управління фінансами, оцінка ефективності видатків	Підвищення бюджетної безпеки, зниження зовнішньої залежності	Вплив зовнішніх кредиторів, слабкість бюджетів	Розробка індикаторів бюджетної безпеки для національної стійкості
Забезпечення економічної безпеки	Стратегічні державні видатки, модернізація фінансових процесів	Зміцнення позицій на міжнародному ринку, стійкість до шоків	Зовнішньополітичні загрози, втрата контролю над бюджетом	Створення механізмів для збереження економічного суверенітету

Джерело: складено автором на основі [12]

Бюджетний механізм посідає ключове місце в архітектоніці економічного управління державою, виступаючи інструментом як короткострокової стабілізаційної, так і довгострокової структурної бюджетної політики, що спрямована на забезпечення цілей стійкого соціально-економічного розвитку.

У цьому контексті бюджет слід розглядати не лише як інструмент розподілу державних фінансових ресурсів, а як важіль реалізації політики економічної стабільності, що виконує функції вбудованого автоматичного стабілізатора, здатного амортизувати коливання економічної динаміки за рахунок адаптивного перерозподілу ресурсів між секторами та регіонами. Ефективність дії такого механізму прямо залежить від структури його дохідної частини, збалансованості податкового навантаження, надійності джерел фінансування, а також від пріоритетів у сфері державних видатків, які повинні бути стратегічно обґрунтованими та орієнтованими на підвищення національної стійкості (рис. 2).

Рис. 2. Провідні процеси забезпечення економічної безпеки країни та їх взаємодія з поточною бюджетною політикою

Джерело: сформовано автором

У випадку України, яка станом на 2023 рік переживає як економічну турбулентність, так і зовнішньополітичні загрози, особливу вагу має створення таких системних механізмів бюджетного регулювання, що забезпечать не лише покращення інвестиційного клімату та зміцнення позицій на міжнародному фінансовому ринку, а й збереження реального економічного суверенітету, без якого неможливо досягти довгострокових результатів. Адже лише країни, які спроможні ефективно та самостійно використовувати власні фінансові інструменти в рамках бюджетної політики, можуть зберегти стійкість до зовнішніх шоків, зокрема політичного та економічного тиску з боку міжнародних структур та впливових країн.

Негативний досвід низки держав свідчить про те, що слабкі бюджети, контрольовані зовнішніми інституціями, часто стають джерелом втрати не лише економічної самодостатності, але й політичного впливу на глобальній арені. Якщо ж бюджетна політика реалізується під диктатом зовнішніх кредиторів, які нав'язують пріоритети державного фінансування, обмежуючи стратегічні інвестиції в ключові сфери національного розвитку, то країна фактично втрачає контроль над власною економічною

траєкторією, перетворюючись на об'єкт, а не суб'єкт глобальної економічної політики. Тому системні заходи бюджетного регулювання мають передбачати не лише внутрішню структурну модернізацію фінансових процесів, а й підвищення рівня фіскального самоуправління, що дозволить Україні уникнути повторення помилок країн, які втратили контроль над власною бюджетною політикою внаслідок надмірної зовнішньої залежності. Сутність таких заходів полягає в поступовому формуванні ефективної інституційної основи для програмного управління державними фінансами, запровадженні новітніх підходів до оцінки ефективності видатків та розробці індикаторів бюджетної безпеки як складової системи національної економічної безпеки.

Висновки. У результаті аналізу системних механізмів бюджетного регулювання з погляду посилення економічної безпеки України встановлено, що сучасна бюджетна політика має виходити за межі традиційної фіскальної ролі. Дослідження показало, як змінюються підходи до організації бюджетних процесів у складних умовах: зростання бюджетного дефіциту, дії воєнного стану та тиску з боку міжнародних фінансових інституцій.

Проведено детальний аналіз динаміки основних показників державного бюджету України за період 2019–2023 років. Серед них структура доходів і видатків, розмір дефіциту, обсяг державного боргу, а також частка витрат на оборону, соціальну сферу, охорону здоров'я, освіту та інші стратегічні напрями. Оцінено вплив бюджетної політики на економічну безпеку країни, враховуючи взаємозв'язок між бюджетними параметрами та загальною макроекономічною ситуацією, зокрема рівнем інфляції, інвестиційною привабливістю та ступенем державного суверенітету. Акцентовано увагу на необхідності переходу до програмно-цільового підходу в управлінні державними фінансами. Такий підхід сприятиме підвищенню прозорості, підзвітності та ефективності бюджетних рішень.

Розроблено концептуальну модель взаємодії між елементами бюджетної політики та компонентами економічної безпеки. Модель базується на таких принципах, як пріоритетність стратегічних витрат, гнучкість податкового планування, фіскальна відповідальність, незалежність у прийнятті фінансових рішень та ефективне функціонування автоматичних стабілізаторів. У рамках моделі запропоновано впровадити нові індикатори для оцінки бюджетної безпеки. Вони допоможуть своєчасно виявляти потенційні загрози, пов'язані з внутрішньою фіскальною нестабільністю, зовнішньою торговою залежністю та можливою втратою економічного суверенітету.

Література

1. Канєва Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2022. № 144(4). С. 98–109. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)07](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)07). (дата звернення: 18.06.2023).
2. Крутько М. А. Місцевий бюджет як елемент бюджетної та фінансової системи України: правові аспекти. *Приватне та публічне право*. 2022. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2022.1.10> (дата звернення: 18.06.2023)
3. Гончар Г.П. Особливості формування доходів місцевих бюджетів. *Інфраструктура ринку*. Серія «Гроші, фінанси і кредит». 2020. Вип. 45. С. 225–232.
4. Чугунов І. Я. Бюджетна політика в умовах трансформації економіки. *Економічний вісник університету*. 2017. №32(1). С. 241–251.
5. Захожай К. В., Шаталов Є. В. Особливості фінансування збалансованого розвитку держави. *Економіка та держава*. 2022. № 9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.9.83> (дата звернення: 19.06.2023)
6. Чугунов І. Я., Нікітішин А. О. Податкова безпека держави. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 4. С. 31–41. DOI: [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(126\)03](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(126)03) (дата звернення: 20.06.2023)
7. Селівестрова Л., Адаменко І. Фінансова система України. Особливості функціонування та напрями удосконалення. *Економіка та держава*. 2018. № 6. с. 17–20.
8. Канєва Т. В. Бюджет у системі фінансово-економічних відносин : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 392 с.
9. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 364 с.
10. Васільцова О. В. Екологічна капіталізація підприємств харчової промисловості : дис. ... канд. екон. наук. 2018. URL: <https://uacademic.info/en/document/0419U000186> (дата звернення: 18.06.2023)
11. Зведений бюджет України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/> (дата звернення: 20.06.2023).
12. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/> (дата звернення: 20.06.2023).

References

1. Kanieva, T., & Halaburda, A. (2022). Budget policy of the state under martial law. *Visnyk*

Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu, 144(4), 98–109. [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)07](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)07) (Accessed: June 18, 2023)

2. Krutko, M. A. (2022). Local budget as an element of the budgetary and financial system of Ukraine: Legal aspects. *Pryvatne ta publichne pravo*, (1). <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2022.1.10> (Accessed: June 18, 2023)

3. Honchar, H. P. (2020). Features of local budget revenue formation. *Infrastruktura rynku*, 45, 225–232.

4. Chuhunov, I. Ya. (2017). Budget policy in the conditions of economic transformation. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*, 32(1), 241–251.

5. Zakhochai, K. V., & Shatalov, Ye. V. (2022). Features of financing the balanced development of the state. *Ekonomika ta derzhava*, (9). <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.9.83>. (Accessed: June 19, 2023)

6. Chuhunov, I. Ya., & Nikitishyn, A. O. (2019). Tax security of the state. *Visnyk KNTEU*, (4), 31–41. [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(126\)03](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(126)03). (Accessed: June 20, 2023)

7. Selivestрова, L., & Adamenko, I. (2018). Financial system of Ukraine: Features of functioning and directions of improvement. *Ekonomika ta derzhava*, (6), 17–20.

8. Kanieva, T. V. (2021). *Budget in the system of financial and economic relations*. Kyiv: KNUTE.

9. Makohon, V. D. (2018). *Budget strategy of the state*. Kyiv: KNUTE.

10. Vasiltsova, O. V. (2018). *Ecological capitalization of food industry enterprises* (PhD dissertation). <https://uacademic.info/en/document/0419U000186>. (Accessed: June 18, 2023)

11. Consolidated budget of Ukraine. <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/> (Accessed: June 20, 2023)

12. Ministry of Finance of Ukraine. <https://www.mof.gov.ua/uk/> (Accessed: June 20, 2023)